

12.09.2022

**KULUTTAJARIITALAUTAKUNNALLE
RYHMÄVALITUSHAKEMUS**

1. ASIA Ryhmävalitus datahub-maksujen veloittamisesta kuluttajilta määräaikaisissa sähkönmyyntisopimuksissa

2. HAKIJA Kuluttaja-asiamies

Asiaa hoitava virkamies:
Jukka Kaakkola
johtava asiantuntija
Kilpailu- ja kuluttajavirasto (KKV)
PL 5, 00531 Helsinki
jukka.kaakkola@kkv.fi

3. VASTAPUOLI

Väre Oy
PL 1, 70301 Kuopio

Asiamies:
AA Jussi Lukkari
Asianajotoimisto Kalla Oy
Kauppakatu 25-27 A, 70100
Kuopio jussi.lukkari@kallalex.fi

4. ASIAN TAUSTA:

Väre Oy ryhtyi kesäkuussa 2022 veloittamaan asiakkailtaan erillisiä datahub-maksuja. Yhtiö lisäsi määräaikaisen sähkönmyyntisopimuksen tehneiden kuluttajien sähkölaskuihin kahdenlaisia uusia maksuja. Toinen maksuista oli "Datahub-maksu (jatkuva) 0,23 euroa/kuukausi/sähkönkäyttöpaikka" ja toinen maksu oli "Datahub-käyttöönottomaksu (kertaluonteinen) 3,72 €/käyttöpaikka".

Väre Oy on ilmoittanut kuluttajille datahub-maksuja koskevasta sopimusmuutoksesta kahdella tiedotteella, jotka on päivätty 12.1.2022 ja 24.5.2022. Yhtiö on perustellut maksujaan datahubin käyttöön otolla ja tätä koskevalla lainsäädännön muuttumisella ja tiedotteessaan 12.1.2022 yhtiö viittasi myös siihen, että datahub-maksuissa on kyse "viranomaisluonteisista maksuista".

Datahub on helmikuussa 2022 käyttöön otettu sähkön vähittäismarkkinoiden keskitetty tiedonvaihtojärjestelmä. Sähkön vähittäismyyjät ja jakeluverkonhaltijat on veloitettu hoitamaan keskeiset markkinaprosessinsa, kuten toimittajan

12.09.2022

vaihdot ja muuttojen toteuttaminen sekä mittautustietojen välitys, sähkökaupan keskitetyn tiedonvaihdon yksikön kautta.

Datahubia hallinnoimaan on perustettu Fingrid Datahub Oy, joka on kantaverkkoyhtiö Fingrid Oyj:n tytäryhtiö. Sähkömarkkinalain mukaan Datahub Oy on oikeutettu rahoittamaan toimintansa maksuilla, jotka yhtiö kerää kantaverkkopalvelun, tasepalvelun ja sähkökaupan keskitetyn tiedonvaihdon palveluja käyttäviltä yrityksiltä.

Kilpailu- ja kuluttajavirastoon on sekä kuluttaja-asiamiehelle että kuluttajaneuvontaan tullut lukuisia (noin 140) kuluttajien yhteydenottoja Väre Oy:n datahub-maksuja koskevasta menettelystä. Yhteydenotoissa on kiinnitetty huomiota erityisesti siihen, että maksuja on lisätty myös kiinteähintaisiin määräaikaisiin sopimuksiin ja kuluttajat ovat kommentoineet asiaa mm. seuraavasti:

Määräaikaisessa sopimuksessa näistä maksuista ei ole mainintaa, joten Väre Oy on yksipuolisesti muuttamassa sopimuksemme ehtoja. Väre väittää, että on kyse viranomaismaksusta, mutta tämä ei pidä paikkaansa. Monet muut sähköyhtiöt eivät näin kuitenkaan toimi. Mielestäni tämä datahub maksu on sellainen maksu, joka kuuluu sähköyhtiön liiketoiminnan kehittämiseen eikä todellakaan kuulu kuluttajan maksettavaksi. Varsinkaan niin, että tämä maksu jälkikäteen lisätään määräaikaiseen sopimukseen yksipuolisesti.

Kuluttaja-asiamies on käynyt Väre Oy:n kanssa yhtiön datahub-maksuja koskevaa kirjeenvaihtoa kevään 2022 aikana ja edellyttänyt, että yhtiö luopuu veloittamasta kuluttajilta datahubiin liittyviä kustannuksiaan erillismaksuina sekä yhtiön ilmoittaman juoksevan datahub-maksun että kertaluonteisen maksun osalta. Väre Oy ei ole kuitenkaan näin menetellyt, vaan yhtiö on ryhtynyt laskuttamaan maksuja kuluttajilta kesäkuussa 2022, minkä vuoksi asia on saatettu ryhmävalituksena kuluttajariitalautakunnan arvioitavaksi.

5. KULUTTAJARYHMÄ

5.1. Ryhmän yksilöinti

Ryhmävalitus koskee niitä kuluttajia,

- 1) jotka ovat tehneet määräaikaisen sähkönmyyntisopimuksen Väre Oy:n kanssa ja
- 2) joille yhtiö on lähettänyt kaksi datahub-maksuja koskevaa tiedotetta, joista toinen on päivätty 12.1.2022 ja toinen 24.5.2022, ja
- 3) joilta Väre Oy on kesäkuusta 2022 alkaen laskuttanut kahdenlaisia datahub-maksuja, joita ovat "Datahub-maksu (jatkuva) 0,23 euroa/kuukausi/

12.09.2022

sähkökäyttöpaikka" sekä "Datahub-käyttöönottomaksu (kertaluonteinen) 3,72 €/käyttöpaikka".

5.2. Perusteet asian käsittelylle ryhmävalituksena

Kunkin kuluttajan vaatimusten perusteena on seuraavat tosiseikat:

- 1) Kuluttaja on tehnyt Väre Oy:n kanssa määräaikaisen sähkömyyntisopimuksen ennen kuin yhtiö ilmoitti datahub-maksujen käyttöönotosta tiedotteellaan 12.1.2022.
- 2) Kuluttajan määräaikainen sähkömyyntisopimus on ollut voimassa edelleen silloin, kun Väre Oy ilmoitti tiedotteellaan 24.5.2022 siitä, että yhtiö ryhtyy veloittamaan kuluttajalta datahub-maksuja kesäkuusta 2022 alkaen.
- 3) Kuluttajalta on laskutettu tai laskutetaan Väre Oy:n datahub-maksuja kesäkuusta 2022 alkaen siihen asti, kunnes hänen määräaikainen sähkömyyntisopimuksensa yhtiön kanssa päättyy tai on päättynyt.

Tapauksessa arvioidaan oikeuskysymystä siitä, onko Väre Oy:n datahub-maksujen käyttöönotto perustunut sellaiseen sähkömarkkinalain 93 §:n 1 momentin 2) kohdassa tarkoitettuun lainsäädännön muuttumiseen tai viranomaisen päätökseen, jolla perusteella Väreellä on ollut oikeus muuttaa yhtiön ja kuluttajien välisiä määräaikaisia sähkömyyntisopimuksia. Kunkin kuluttajan vaatimuksen oikeudellinen peruste voidaan ratkaista yhdellä päätöksellä.

6. VAATIMUKSET

Kuluttaja-asiamies vaatii, että kuluttajariitalautakunta suosittaa Väre Oy:tä luopumaan veloittamasta datahub-maksuja edellä mainitun kuluttajaryhmän jäseniltä sekä suosittaa lisäksi palauttamaan datahub-maksut ryhmän jäsenille siltä osin kuin he ovat maksuja jo maksaneet.

Kuluttaja-asiamiehen vaatimukset koskevat edellä kohdan 5.1 alakohdassa 3) mainittuja maksuja eli sekä jatkuvaa Datahub-maksua että kertaluonteista Datahub-käyttöönottomaksua.

7. PERUSTELUT VAATIMUKSIIN

7.1 Sovellettava lainsäädäntö

Sähkömarkkinalain sopimusehtojen muuttamista koskeva säännös

12.09.2022

Sopimusehtojen muuttamista koskevan sähkömarkkinalain (SML) 93 §:n 1 momentti sisältää kolme kohtaa, joiden perusteella sähköön vähittäismyyjä voi muuttaa kuluttajan kanssa tehtyä sähkömyyntisopimusta. Määräaikaista sopimusta myyjä voi muuttaa kuitenkin vain momentin 2) kohdassa mainitulla perusteella eli silloin,

jos muutos perustuu lainsäädännön muuttumiseen tai viranomaisen päätökseen, jota jakeluverkonhaltija tai vähittäismyyjä ei ole voinut ottaa huomioon sopimusta tehtäessä.

Säännöstä koskevista hallituksen esityksen (HE 20/2013) perusteluissa todetaan, että:

Määräaikaiset sopimukset on lähtökohtaisesti tarkoitettu osapuolia sellaisinaan sitoviksi koko sopimuskauden ajan. Siten vähittäismyyjällä ei tulisi olla mahdollisuutta muuttaa määräaikaisen sopimuksen ehtoja kuin poikkeuksellisissa tilanteissa. Tällaisia tilanteita olisivat juuri 2 kohdassa mainitut tilanteet."

Ko. 2 kohdan osalta perusteluissa todetaan, että:

Momentin 2 kohdan nojalla ehtoja ja hintoja voidaan muuttaa lainsäädännön muutoksen tai viranomaisen antaman päätöksen perusteella, jos jakeluverkonhaltija tai vähittäismyyjä ei ole voinut ottaa niitä huomioon sopimusta tehdessään. Sopimusta voidaan kohdan nojalla muuttaa esimerkiksi silloin, kun arvonlisäveroprosenttia muutetaan. Myös esimerkiksi energiaan tai energiantuotannon päästöihin perustuvien verojen ja maksujen muutokset voivat oikeuttaa kohdan nojalla muuttamaan hintaa. Niin ikään viranomaisen esimerkiksi sähköturvallisuuden tai verkkotoiminnan valvontaan liittyvillä päätöksillä voi olla vaikutusta sähköön tai verkkopalvelun hintaan. Esimerkkeinä tällaisista päätöksistä voidaan mainita päätökset, joilla viranomainen muuttaa vakiintunutta ratkaisukäytäntöään sekä merkittäviä lisäkustannuksia aiheuttavat päätökset.

Säännöksen 5 momentti koskee lisäksi sopimusmuutoksen ilmoittamista kuluttajalle. Pääsääntönä on, että myyjän on ilmoitettava hinnan tai muiden ehtojen muutoksesta vähintään kuukautta ennen muutoksen voimaantuloa. Edellä mainittu 2) kohdan muutosperuste muodostaa kuitenkin poikkeuksen muihin muutosperusteisiin nähden eikä kuukauden ennakoilmoitusaika koske tätä perustetta. Säännöksen 5 momentin mukaan:

Jos perusteena on muu syy kuin lainsäädännön muutos tai viranomaisen päätös, muutos saa tulla voimaan aikaisintaan kuukauden kuluttua ilmoituksen lähettämisestä.

Säännöksen perusteluissa todetaan, että "Lainsäädännön muutoksiin tai viranomaistoimiin perustuvat hinnan- ja muut sopimusmuutokset voidaan kuitenkin toteuttaa lainsäädännön tai viranomaispäätöksen edellyttämänä

12.09.2022

ojankohtana. Esimerkiksi veromuutoksen takia tapahtuva hinnanmuutos voidaan toteuttaa siitä päivästä, kun muutettua veroa aletaan periä".

Datahubin käyttöönottoa koskeva sähkömarkkinalain muutos

Sähkökaupan keskitetyn tiedonvaihdon yksikkö eli datahub otettiin käyttöön 21.2.2022. Tätä edelsi pitkä valmistelu, jonka alkuvaihe oli jo vuonna 2014. Järjestelmävastaava kantaverkonhaltija Fingrid Oyj käynnisti tuolloin hankkeen, jossa selvitettiin sähkön vähittäismarkkinoiden tulevaisuuden tiedonvaihtoratkaisuja. Valmistelun yhteydessä tehtiin myös laaja datahubia koskeva vaikutusarviointi, johon jäljempänä hallituksen esityksen yhteydessä kerrottu vaikutusarviointi on suurelta osin perustunut.

Datahubia koskeva hallituksen esitys sähkömarkkinalain muuttamisesta (HE 144/2018) annettiin eduskunnalle syyskuussa 2018. Lainmuutos (108/2019) hyväksyttiin tammikuussa 2019 ja se tuli voimaan 1.2.2019.

Hallituksen esityksessä on viitattu em. Fingrid Oyj:n tekemään vaikutusarvioselvitykseen, jossa oli tunnistettu kolme vaihtoehtoista tiedonvaihtomallia eli nykyinen tiedonvaihtomalli, sen kehittäminen sekä keskitetty tiedonvaihtomalli. Nykyisen tiedonvaihtomallin vuosikustannuksiksi arvioitiin 100,5 Meur ja nykymallin kehittämisvaihtoehdon kustannuksiksi 108,9 Meur. Keskitetyn tiedonvaihtomallin vuosikustannuksiksi arvioitiin puolestaan 101,3 Meur.

Sähkömarkkinalain datahubia koskevia säännöksiä

Datahubia koskevassa sähkömarkkinalain muutoksessa muutettiin lain 49 §:ää, joka koskee sähkökaupan ja taseselvityksen edellyttämän tiedonvaihdon kehittämistä sekä lisättiin lakiin mm. uusi 49 a §, 49 b § ja 75 a §.

Sähkömarkkinalain 49 a §:n mukaan sähkökaupan keskitetyn tiedonvaihdon palveluja ovat muun muassa vähittäismyyjän ja jakeluverkonhaltijan asiakastietojen ja sähkönkäyttöpaikkatietojen ylläpito, vähittäismyyntin ja sähkönjakelun asiakassopimusprosessien edellyttämän tiedonvaihdon järjestäminen sekä laskutuksen ja taseselvityksen perustana olevien mittatietojen tiedonvaihdon järjestäminen.

Sähkömarkkinalain 49 b § koskee datahubin maksuja ja sen mukaan:

Edellä 49 ja 49 a §:ssä tarkoitetut tehtävät rahoitetaan erillisillä maksuilla, joita järjestelmävastaava kantaverkonhaltija on oikeutettu keräämään kantaverkkopalvelun, tasepalvelun ja sähkökaupan keskitetyn tiedonvaihdon palvelujen käyttäjiltä.

Sähkömarkkinalain 75 a § koskee sähkön myyjien ja verkonhaltijoiden velvollisuutta käyttää keskitetyn tiedonvaihdon palveluita, säännöksen mukaan:

12.09.2022

Vähittäismyyjän ja jakeluverkonhaltijan, joka harjoittaa sähköverkkotoimintaa jakeluverkossa, on käytettävä sähkökaupan keskitetyn tiedonvaihdon palveluita sekä huolehdittava siitä, että sen tietojärjestelmät ja tiedonsiirtoon käyttämät järjestelmät toimivat yhteensopivasti sähkökaupan keskitetyn tiedonvaihdon yksikön tietojärjestelmien kanssa.

Lain voimaantulosäännöksessä edellytettiin, että vähittäismyyjien ja jakeluverkonhaltijoiden oli ryhdyttävä viipymättä datahubin edellyttämiin valmistelutoimiin ja niiden oli jo kolmen kuukauden kuluessa lain voimaantulosta, eli keväällä 2019, laadittava itselleen käyttöönottoa koskeva suunnitelma ja toimitettava se Energiavirastolle ja Fingrid Oyj:lle.

Voimaantulosäännöksessä todettiin muun muassa seuraavaa:

Vähittäismyyjän ja jakeluverkonhaltijan, jolla on velvollisuus käyttää sähkökaupan keskitetyn tiedonvaihdon palveluita, on toteutettava sähkökaupan keskitetyn tiedonvaihdon palvelujen käyttöönoton edellyttämät valmistelutoimet ennen palveluiden käyttöönottoa. Valmistelutoimet on tehtävä järjestelmävastaavan kantaverkonhaltijan yhteistyössä sähköalan yritysten kanssa laatiman sähkökaupan keskitetyn tiedonvaihdon palvelujen tietokonversiosuunnitelman ja käyttöönottosuunnitelman mukaisesti. Vähittäismyyjän ja jakeluverkonhaltijan on laadittava kolmen kuukauden kuluessa tämän lain voimaantulosta itselleen suunnitelma, joka sisältää sähkökaupan keskitetyn tiedonvaihdon palvelujen käyttöönoton edellyttämät valmistelutoimet tietokonversiosuunnitelman ja käyttöönottosuunnitelman mukaisesti. Suunnitelmaa on täydennettävä tarvittaessa. Suunnitelma ja siihen tehtävät muutokset on toimitettava Energiavirastolle ja järjestelmävastaavalle kantaverkonhaltijalle.

Hallituksen esitykseen sisältyvä arviointi datahubin vaikutuksista eri osapuolille

Datahubin vaikutuksia sähköalan yrityksille kuvataan hallituksen esityksessä (HE 144/2018) mm. seuraavasti:

Sähkökaupan keskitetyn tiedonvaihtoratkaisun välittömät taloudelliset vaikutukset kohdistuvat ehdotetun sääntelyn kohteena oleviin vähittäismyyjiin ja jakeluverkonhaltijoihin. Vaikutukset muihin kohderyhmiin, kuten sähkökäyttäjiin ovat välillisiä.

Sähkökaupan keskitetyllä tiedonvaihtoratkaisulla ei ole merkittäviä välittömiä taloudellisia vaikutuksia sähköalan yrityksille, sillä lyhyellä aikavälillä tiedonvaihdon vuosikustannukset tulevat säilymään nykytasolla. Keskitetystä tiedonvaihtoratkaisusta toimialalle aiheutuva nettomääräinen lisäkustannus on 0,8 miljoonaa euroa vuodessa. Tiedonvaihdon kehittämisvaihtoehtona keskitetty tiedonvaihtomalli on kuitenkin vuosikustannuksiltaan lähes 8 miljoonaa euroa edullisempi kuin nykyisen tiedonvaihtomallin edelleen kehittäminen. Nykyisin

12.09.2022

käytössä oleva hajautettu tiedonvaihtomalli tai sen jatkokehittäminen ei ole toiminnallisesti eikä laadullisesti riittävä ratkaisu vähittäismarkkinoiden tulevaisuuden tiedonvaihtotarpeisiin.

Keskitetty tiedonvaihtoratkaisu tuo toimialan yrityksille noin 6 miljoonan euron välittömät nettohyödyt vuodessa. Luku ei sisällä markkinaosapuolille ja yhteiskunnalle syntyviä välillisiä hyötyjä, jotka voivat olla merkittäviä. Vähittäismyyjien ja jakeluverkonhaltijoiden kustannusten arvioidaan laskevan kaikkien tiedonvaihtoa sisältävien liiketoimintaprosessien osalta. Suurimmat kustannussäästöt syntyvät sopimusprosesseissa ja asiakaspalvelussa. Kustannushyödyt syntyvät esimerkiksi toimintojen keskittämisen, tiedon laadun paranemisen ja prosessien automatisoinnin kautta. Arvioiduista nettohyödyistä kaksi kolmasosaa kohdistuu jakeluverkonhaltijoille ja kolmasosa vähittäismyyjille.

Keskitetystä tiedonvaihtoratkaisusta aiheutuvat investoinnit ovat yhteensä noin 36 miljoonaa euroa, josta järjestelmävastaavan siirtoverkonhaltijan osuus on 19,6 miljoonaa euroa ja sähköalan yritysten 16,6 miljoonaa euroa. Sähköalan yritysten keskimääräinen investointi sähkönkäyttöpaikkaa kohti on 0,5 euroa vuodessa jaksotettuna kymmenelle vuodelle. Investoinnit jakautuvat lähes tasan vähittäismyyjien ja jakeluverkonhaltijoiden kesken.

Aineiston perusteella maaseutu-, taajama- ja kaupunkiyhtiöiden välillä ei ole eroja keskitetyn tiedonvaihtoratkaisun hyödyissä tai vuosikustannuksissa. Suuret yritykset arvioivat keskitetyn tiedonvaihtoratkaisun nettohyödyt pieniä yrityksiä suuremmiksi, mutta yhtiöiden välisestä eroista vain neljännes selittyy vähittäismyyjien ja jakeluverkonhaltijoiden koolta. Pienten itsenäisten vähittäismyyjien käyttöpaikkakohtainen investointitaakka voi olla suhteellisesti jonkin verran muita vähittäismyyjiä korkeampi. Investointien rahoituksen ei arvioida kuitenkaan olevan merkittävä haaste pienille ja keskisuurille sähköalan yrityksille, sillä investointitarve on melko vähäinen.

Keskitetty tiedonvaihtoratkaisu tuottaa merkittäviä taloudellisia hyötyjä, jotka ovat laadullisia ja jotka vaikutuksiltaan välillisinä ajoittuvat pitkälle aikavälille. Keskitetty tiedonvaihtoratkaisu lisää vähittäismyyjien tasapuolista ja syrjimätöntä kohtelua, sillä keskitetyssä tiedonvaihtomallissa markkinaosapuolet kommunikoivat vain sähkökaupan keskitetyn tiedonvaihdon yksikön kanssa. Markkinoiden toimivuuden paraneminen ilmenee vähittäismyyjien välisen kilpailun lisääntymisenä. Keskitetty tiedonvaihtoratkaisu tukee erityisesti vähittäismarkkinoilla aktiivisesti toimivien vähittäismyyjien liiketoimintaa.

Datahubin vaikutuksia kuluttajille ja muille sähköyhtiöiden asiakkaille kuvataan mm. seuraavasti:

Kotitalouksille keskitetyn tiedonvaihtomallin vaikutukset näkyvät välillisesti kilpailun lisääntymisenä. Kilpailun lisääntyminen vaikuttaa ennen kaikkea palvelun laatuun mutta myös sähkön hintaan. Palvelun laatua parantavat lähes reaaliaikaiset sopimusprosessit ja parempi tietojen saatavuus sähkötuotteita valittaessa.

12.09.2022

Sopimustapahtumiin liittyvät virhe- ja ongelmatilanteet vähenevät. Mittaustiedon laadun parantuminen vähentää myös asiakkaisiin kohdistuvia laskutusvirheitä ja jälkikäteiskorjauksia. Virheiden määrän vähentymistä ei kuitenkaan ole mahdollista arvioida kvantitatiivisesti.

Keskitetty tiedonvaihtomalli vaikuttaa kotitalouksien ja yritysten sähkönhankinnan kustannuksiin välillisesti lisäämällä kilpailua vähittäismarkkinoilla ja alentamalla vähittäismyyjien prosessikustannuksia. Asiakkaan sähkönhankinnan kustannukset voivat alentua myös siksi, että keskitetty tiedonvaihtomalli helpottaa sähkö- ja verkkopalvelutuotteen yhteensovittamista. Vähittäismyyjällä on jo sopimuksentekovaiheessa tieto asiakkaan verkkopalvelutuotteesta. Keskitetyn tiedonvaihtomallin vaikutus sähkön vähittäishintaan arvioidaan vähittäismyyjien ja jakeluverkonhaltijoiden kustannussäästöjen perusteella pienehköksi. Keskeiset vaikutukset asiakkaisiin ovat suurelta osin välillisiä ja niiden aikajänne on pitkä.

Keskitetty tiedonvaihtoratkaisu vahvistaa asiakkaiden asemaa sähkömarkkinoilla ja lisää asiakkaiden vaikutusmahdollisuuksia monipuolistamalla sähkönkäyttöön liittyviä valinnan mahdollisuuksia. Keskitetty tiedonvaihtoratkaisu tukee tuntimittaustiedon paremman hyödyntämisen vuoksi asiakkaiden energiansäästö- ja energiatehokkuustoimenpiteitä sekä tulevaisuuden älyverkkosovelluksia, kuten pientuotantoa ja kysyntäjoustoja. Sähkönkäyttäjien kohdistuvat välilliset vaikutukset toteutuvat pitkällä aikajänteellä.

7.2. Väre Oy:n menettely datahub-maksujen käyttöönnotossa

Väre Oy on lähettänyt kuluttajille 12.1.2022 päivätyn tiedotteen, jonka otsikkona on "Datahubin kustannuksista asiakkaillemme 21.2.2022 lukien". Tiedotteen mukaan "Datahubin käyttöönotto johtuu lainsäädännön muutoksesta ja datahubiin liittyvät maksut ovat viranomaisluonteisia maksuja. Myyjällä on sopimusehtojen mukaisesti oikeus huomioida maksu muutoksen ajankohdasta alkaen, eikä asiakas voi irtisanoa määräaikaista sähkönsopimusta ennenaikaisesti tähän nojaten" (tiedote 12.1.2022, kirjallinen todiste 1).

Tiedotteen mukaan Väreeseen asiakkailtaan veloittamia maksuja on kaksi eli "Datahub-maksu (jatkuva) 0,23 euroa/kuukausi/sähkönkäyttöpaikka". Sen osalta kerrotaan että "Datahubmaksu veloitetaan sähkölaskulla kuukausimaksun yhteydessä. Kyseinen sähkömarkkinalaissa määrätty ylläpitomaksu tilitetään Väreeltä suoraan Datahubia hallinnoivalle Fingrid Datahub Oy:lle".

Toisena maksuna on "Datahub-käyttöönottomaksu (kertaluonteinen) 3,72 €/käyttöpaikka" ja siitä kerrotaan, että "Panostuksemme datahub-järjestelmän vaatimaan kehitystyöhön on kasvattanut toiminta- ja kehityskustannuksiamme. Veloitamme helmikuun sähkölaskulla kertaluonteisen Datahub käyttöönottomaksun, joka on 3,72 €/käyttöpaikka".

12.09.2022

Väre Oy ei kuitenkaan ryhtynyt veloittamaan datahub-maksuja helmikuussa 2022 vaan yhtiö lähetti määräaikaisen sähköntymyntisopimuksen tehneille kuluttajille toisen, 24.5.2022 päivätyn tiedotteen, jossa yhtiö ilmoitti täsmentävänsä aiempaa hintailmoitustaan (tiedote 24.5.2022, kirjallinen todiste 2). Tämän tiedotteen mukaan:

"12.1.2022 päivytyssä hintailmoituksessamme ilmoittamamme datahub-maksut sisältyvät 1.6.2022 alkaen sähköntymyntisopimuksesi kuukausimaksuun. Kuukausimaksun korotukset johtuvat sähköntymyntisopimuksen muutoksessa säädetyn sähkökaupan keskitetyn tiedonvaihtojärjestelmän (datahub) käyttömaksuista sekä sen valmistelun ja käyttöönoton kustannuksista. Oikeutemme muuttaa hintoja perustuu Sähköntymyntisopimusten SME 2014 kohtiin. 8.4 ja 8.5."

Lisäksi tiedotteen mukaan:

Jatkuva datahub-maksu (0,23 €/kuukausi/käyttöpaikka) huomioidaan kuukausimaksuissa 1.6.2022 lukien.

Kertaluontoinen käyttöönottomaksu (3,72 €) huomioidaan 1.6 – 30.6.2022 kuukausimaksussa aiemmasta ilmoituksestamme poiketen.

Hintamuutoksen vaikutus vuonna 2022 on 5,10 euroa ja vuodesta 2023 eteenpäin 2,76 €/vuosi. Arvonlisävero 24 % sisältyy hintoihin.

Koska muutokset perustuvat lainsäädännön muutokseen, sinulla ei ole oikeutta irtisanoa määräaikaista sähköntymyntisopimustasi muutoksen perusteella.

Määräaikaisen sähköntymyntisopimuksen tehneet kuluttajat ovat kesäkuussa 2022 saaneet Väreeltä laskuja, joihin edellä mainitut datahub-maksut on lisätty. Maksut ovat laskulla kuukausimaksut-kohdassa 3,95 €:n yhteissummana eli jatkuva datahub-maksu 0,23 € ja kertaluontoinen datahub-maksu 3,72 € on laskettu kohdassa yhteen (lasku 27.6.2022, kirjallinen todiste 3). Kyseisen laskun saaneen kuluttajan sopimus oli tehty ilman kuukausimaksua eikä hänen edellisessä toukokuun laskussaan ollut kuukausimaksua (lasku 25.5.2022, kirjallinen todiste 4).

7.3. Väre Oy:n datahub-maksujen oikeudellista arviointia

Väre Oy on käyttänyt määräaikaista sähköntymyntisopimukseen koskevana muutosperusteena SML:n 93 §:n 1 momentin 2) kohtaa, jonka mukaan vähittäismyyjä saa muuttaa sähköntymyntisopimuksen mukaisia hintoja ja muita sopimusehtoja:

2) *jos muutos perustuu lainsäädännön muuttumiseen tai viranomaisen päätökseen, jota jakeluverkonhaltija tai vähittäismyyjä ei ole voinut ottaa huomioon sopimusta tehtäessä.*

12.09.2022

Väre Oy on tiedotteessaan 12.1.2022 perustellut datahub-maksujen käyttöönottoa sillä, että "Datahubin käyttöönotto johtuu lainsäädännön muutoksesta ja datahubiin liittyvät maksut ovat viranomaisluonteisia maksuja".

Lisäksi yhtiön tiedotteessa 24.5.2022 todettiin, että "Kuukausimaksun korotukset johtuvat sähkömarkkinalain muutoksessa säädetyn sähkökaupan keskitetyn tiedonvaihtojärjestelmän (datahub) käyttömaksuista sekä sen valmistelun ja käyttöönoton kustannuksista. Oikeutemme muuttaa hintoja perustuu Sähkönmyyntiehtojen SME 2014 kohtiin 8.4. ja 8.5."

Kyseiset sähkönmyyntiehtojen SME 2014 kohdat kuuluvat seuraavasti:

8.4. Myyjällä on oikeus muuttaa sopimusehtoja ja hintoja, jos muutos perustuu lainsäädännön muuttumiseen tai viranomaisen päätökseen, jota myyjä ei ole voinut ottaa lukuun myyntisopimusta tehtäessä

8.5. Myyjä voi muuttaa hintoja ja muita sopimusehtoja myös sellaisen lainsäädännönmuutoksen tai viranomaisen päätöksen perusteella, joka on ollut sopimusta tehtäessä tiedossa, edellyttäen, ettei muutos olennaisesti muuta myyntisopimuksen hintoja tai muuta keskeistä sisältöä.

Asiassa on edellä olevan johdosta arvioitavana se, onko Väre Oy:n datahub-maksuissa kyse sellaisista ennakkoimattomista lainsäädännön muuttumiseen tai viranomaisen päätökseen perustuvista maksuista, joita yhtiö voisi lisätä myös kuluttajien määräaikaisiin sähkönmyyntisopimukseen SML:n 93 §:n 1 mom. 2) kohdan säännöksen perusteella.

Mahdollisuus siihen, että elinkeinoharjoittaja voi tehdä määräaikaisiin sopimuksiin yksipuolisesti muutoksia, on sopimusoikeudessa rajattu koskemaan vain harvoja tilanteita. Määräaikaiset sopimukset eroavat tältä osin selvästi toistaiseksi voimassa olevista sopimuksista, joissa sopimuksen muutosperusteena voivat olla laajemmin erilaiset elinkeinoharjoittajan toimintakustannuksiin vaikuttavat seikat, kuten sähkönmyyjän osalta kohonneet sähkönhankinnan kustannukset.

Määräaikaisissa sopimuksissa tyypillisenä esimerkkinä sopimuksen muuttamiseen oikeuttavasta perusteesta on sopimukseen vaikuttava veromuutos, kuten arvonlisäveroprosentin muuttaminen, mihin perusteeseen myös sähkömarkkinalain perusteluissa on viitattu. Lisäksi perusteluissa on mainittu muutosperusteena energiaan tai energiatuotannon päästöihin perustuvien verojen ja maksujen muutokset. Näissä tilanteissa sähköyhtiön oikeus sopimuksen muuttamiseen on yleensä varsin selvä ja esimerkiksi veron korotus on mahdollista lisätä sopimuksen mukaiseen hintaan sen suuruisena ja siitä lähtien kuin asiasta on laissa säädetty.

Epäselvempiä ovat sen sijaan tilanteet, joissa esimerkiksi jotakin energiayhtiöiden toimintaan liittyvää lainsäädäntöä tarkistetaan ja tästä aiheutuu yhtiöille kustannuksia. Tällaisia uusia velvoitteita saattaa tulla sähköyhtiöille esimerkiksi sitä

12.09.2022

kautta, että yhtiöiden on kiristyneiden energiatehokkuusvaatimusten johdosta annettava kuluttajille aiempaa tarkempaa tietoa näiden sähkönkulutuksesta. Tällaiset vaatimukset voivat edellyttää yhtiöiltä tietojärjestelmiin tehtäviä uudistuksia ja nettiportaalien rakentamista, mistä aiheutuu niille myös kustannuksia.

Tällaista it-järjestelmien uudistamista ja vastaavia muuttuneesta lainsäädännöstä tulevia uusia velvoitteita on kuitenkin yleensä pidettävä yhtiöiden normaaliin liiketoimintaan kuuluvina kehitystoimenpiteinä, joiden kustannukset yhtiöt tavanomaisesti sisällyttävät hintoihinsa toimintaansa liittyvinä yleiskuluina silloin, kun ne tekevät sopimuksia asiakkaidensa kanssa. Hyvin poikkeuksellista käytännössä on, että yhtiöt lähtisivät tällä perusteella muuttamaan kuluttajien kanssa tehtyjä määräaikaista sähkömyyntisopimuksia eikä niillä tällaista muutosoikeutta kuluttaja-asiamiehen näkemyksen mukaan myöskään lähtökohtaisesti ole.

Arvioitaessa elinkeinonharjoittajan oikeutta tehdä määräaikaiseen sopimukseen muutoksia lainsäädännön muuttumisen perusteella, on syytä kiinnittää huomiota erityisesti siihen, millaisia vaikutuksia muutoksilla lain ja sen perusteluiden mukaan on tarkoitettu olevan eri osapuolille. Kuten edellä on käynyt ilmi, Väreeseen datahub-maksujen osalta tätä asiaa on tarkastettava sähkökaupan keskitettyä tiedonvaihdon yksikköä eli datahubia koskevan, helmikuussa 2019 voimaan tulleen sähkömarkkinalain muutoksen perusteella, (HE 144/2018.)

Kyseisen lainmuutoksen osalta on sinänsä selvää, että datahubin käyttöönotto on tuonut sähkön vähittäismyyjille ja jakeluverkkoyhtiöille uusia velvoitteita ja ainakin lyhyellä aikavälillä myös kustannuksia. Niiden on ollut saatettava omat tietojärjestelmänsä yhteensopiviksi datahubin kanssa ja niille tulee datahubin myötä maksuvelvoitteita myös siten, että sähkömarkkinalain 49 b §:n mukaan sähkökaupan keskitetyn tiedonvaihdon yksikön palvelut rahoitetaan erillisillä maksuilla, joita Datahub Oy on oikeutettu keräämään kantaverkkopalvelun, tasepalvelun ja sähkökaupan keskitetyn tiedonvaihdon palveluja käyttäviltä yrityksiltä.

Sähkömarkkinalain perusteluista käy toisaalta varsin selvästi ilmi, että datahubista sähköyhtiöille koituvien taloudellisten vaikutusten on tarkoitettu jäävän melko vähäisiksi ja että yhtiöille on keskitetystä tiedonvaihtojärjestelmästä tarkoitettu tulevan myös säästöjä.

Väre Oy on omalta osaltaan kiistänyt datahubista yhtiölle saatavat säästöt, mutta datahubia valmisteltaessa ja siitä säädettyä on kuitenkin lähdetty siitä lähtökohdasta, että yhtiöt saavat uudistuksesta myös säästöjä ja että "Sähkökaupan keskitetyllä tiedonvaihtoratkaisulla ei ole merkittäviä välittömiä taloudellisia vaikutuksia sähköalan yrityksille, sillä lyhyellä aikavälillä tiedonvaihdon vuosikustannukset tulevat säilymään nykytasolla". Lain perusteluissa on viitattu myös siihen, että sähköyhtiöillä olisi ollut jatkossa tarvetta

12.09.2022

tehdä tietojärjestelmäuudistuksia datahubista riippumatta myös osana normaalia it-järjestelmiensä kehittämistä.

Se, mille taholle datahubin välittömien taloudellisten vaikutusten on tarkoitettu kohdistuvan, käy hallituksen esityksen perusteluista selvästi ilmi eli "Sähkökaupan keskitetyn tiedonvaihtoratkaisun välittömät taloudelliset vaikutukset kohdistuvat ehdotetun sääntelyn kohteena oleviin vähittäismyyjiin ja jakeluverkonhaltijoihin. Vaikutukset muihin kohderyhmiin, kuten sähkönkäyttäjiin, ovat välillisiä".

Datahubin välittömien taloudellisten vaikutusten on siten tarkoitettu kohdistuvan sähköyhtiöille, eikä sähkömarkkinalaissa tai sen perusteluissa ole missään kohtaa viitattu siihen, että lain tarkoituksena olisi ollut, että sähköyhtiöt siirtäisivät datahubista yhtiöille koituvat kustannukset välittömästi kuluttajien ja muiden sähkönkäyttäjien maksettaviksi. Mitään viittausta siihen, että yhtiöt voisivat tältä osin muuttaa kuluttajien kanssa tekemiään määräaikaista sähkönmyyntisopimuksia, lain perusteluihin ei myöskään sisälly.

Sähkömarkkinalain perusteluissa Datahubista kotitalouksille aiheutuvat vaikutukset kuvataan välillisiksi eli vaikutukset näkyvät kuluttajille muun muassa kilpailun lisääntymisenä ja tätä kautta arvioidaan palvelun laadun parantuvan ja kuluttajien saavan hyötyä myös alentuvana sähkön hintana. Keskitetyn tiedonvaihtomallin vaikutus sähkön vähittäishintaan arvioidaan vähittäismyyjien ja jakeluverkonhaltijoiden kustannussäästöjen perusteella kuitenkin pienehköksi.

Ennakoilmoitusta koskeva säännös

Siitä, että lainsäädännön muuttamisia, kuten veronkorotuksia ja vastaavia muutoksia, kohdellaan sähkömarkkinalaissa poikkeuksina "tavanomaisista" sopimuksen muuttamista koskevista tilanteista, kertoo osaltaan myös se, ettei sähköyhtiöiden tarvitse ilmoittaa tällaisista muutoksista kuluttajille normaaliin tapaan kuukautta ennen muutoksen voimaan tuloa.

SML:n 93 §:n 4 momentin perustelujen mukaan "Lainsäädännön muutoksiin tai viranomais toimiin perustuvat hinnan- ja muut sopimusmuutokset voidaan kuitenkin toteuttaa lainsäädännön tai viranomais päätöksen edellyttämänä ajankohtana. Esimerkiksi veromuutoksen takia tapahtuva hinnanmuutos voidaan toteuttaa siitä päivästä, kun muutettua veroa aletaan periä".

Perusteluissa viitataan siten sopimusmuutoksen toteuttamiseen "lainsäädännön edellyttämänä ajankohtana". Tällaista ajankohtaa Väre Oy:llä ei ole etenkään omiin kuluihinsa käyttämän datahub-käyttöönottomaksun osalta ollut. Kuten edellä on käynyt ilmi, datahubin edellyttämän tietojärjestelmien uudistustyöhön ryhdyttiin jo kevästä 2019 alkaen ja järjestelmien tuli olla valmiita viimeistään silloin, kun datahubia koskeva viisi kuukautta kestänyt käyttöönottojakso alkoi

12.09.2022

1.11.2021¹. Kuluttajien sähkölaskuihin Väre Oy lisäsi käyttöönottomaksun paljon myöhemmin eli kesäkuussa 2022.

Datahub-maksujen luonne "viranomaismaksuina"

Väre Oy on tiedotteessaan 12.1.2022 perustellut datahub-maksujen käyttöönottoa myös sillä, että "datahubiin liittyvät maksut ovat viranomaisluonteisia maksuja".

Väre Oy on KKV:lle antamassaan selvityksessä 15.2.2022 todennut, että "Koska Datahub Oy on Fingrid Oyj:n täysin omistama tytäryhtiö ja Fingrid Oyj on puolestaan valtion pääosin omistama ja valtion määräysvallassa oleva yhtiö, ja koska velvollisuus liittyä datahubiin ja käyttää sitä perustuu lakiin, rinnastuvat datahubin käyttöön liittyvät maksut viranomaismaksuihin".

Fingrid Datahub Oy:lle ei ole kuitenkaan sähkömarkkinalaissa annettu viranomaisroolia, vaan kyse on siitä, että SML:n 8 §:n 3) kohdan mukaan kantaverkonhaltija Fingrid Oyj:n on tullut järjestää sähkökaupan keskitetyn tiedonvaihdon palvelujen hoitamiseen liittyvät toiminnot kokonaan omistamansa tytäryhtiön tehtäväksi. Kuten edellä on todettu, Fingrid Oyj:n perustamalla tiedonvaihdon yksiköllä Datahub Oy:llä on oikeus myös kerätä asiakkailtaan olevilta sähköyhtiöiltä erillisiä maksuja toimintansa rahoittamiseksi.

Datahubia koskevat viranomaistehtävät on sähkömarkkinalaissa annettu sen sijaan Energiavirastolle, jonka tehtävänä on sähkökaupan keskitetyn tiedonvaihdon yksikön toiminnan valvonta ja muun muassa datahubin palvelujen hinnoittelua koskevien menetelmien ja palvelujen ehtojen vahvistaminen.²

Myös se, että Väre Oy on ilmoittanut käyttävänsä kertaluontoisen Datahub-käyttöönottomaksun 3,72 €/käyttöpaikka yhtiön omiin datahubista aiheutuviin kehityskustannuksiin, osoittaa, ettei kyse ole voinut olla Väreeseen ilmoittamasta "viranomaismaksusta".

Väre Oy on perustellut näkemystään yhtiön datahub-maksujen luonteesta viranomaismaksuina myös viittaamalla Energiaviraston sähköverkkoyhtiöille antamaan datahub-maksuja koskeva lausuntoon 20.1.2022 (liite 1). Siinä todetaan mm., että

"Sähkömarkkinalain 49 b §:n nojalla kerättävät datahub-toiminnan maksut peritään sähkömarkkinalain 49 a §: nojalla järjestelmävastaavan kantaverkonhaltijan vastuulle kuuluvista tehtävistä, jotka tämä on

¹ Käyttöönottojaksosta on säädetty lailla eräistä keskitetyn tiedonvaihdon palvelujen käyttöönottoon liittyvistä määräaikaista toimenpiteistä (892/2021).

² Sähkö- ja maakaasumarkkinoiden valvonnasta annetun lain 10 §:n 1 mom. 8) kohta).

12.09.2022

sähkömarkkinalain 8 §:n 2 mom. 3 kohdan nojalla ulkoistanut tytäryhtiölleen Fingrid Datahub Oy:lle. Ulkoistuksesta huolimatta Energiavirasto katsoo sähkömarkkinalain puitteissa Fingrid Datahub Oy:n perimissä datahub-toiminnan palvelumaksuissa olevan kyse järjestelmävastaavan kantaverkonhaltijan vastuulle kuuluvista palveluista, jotka rinnastuvat muihin kantaverkonhaltijan verkkopalveluihin ja näistä perittäviin maksuihin".

Energiaviraston lausunnossa tarkoitettut datahub-maksut ovat siten verkkoyhtiön kannalta kantaverkkoyhtiön verkkopalveluista perittäviin maksuihin rinnastuvia mutta kuluttaja-asiamiehen käsityksen mukaan niitä ei voida kuitenkaan pitää verkonhaltijoilta laskutettavina viranomaismaksuina. Mikään verkkoyhtiö ei ole tiettävästi myöskään ryhtynyt veloittamaan näitä maksuja kuluttajilta erillisinä maksuina, ja sähkön myyntiyhtiöistäkin vain Väre Oy on ilmoittanut lisäävänsä määräaikaisiin sähkösopimuksiinsa erillisiä datahub-maksuja.

Datahubia koskevien kustannusten huomioon ottaminen sopimusta tehtäessä

Edellä on esitetty perusteluja sille, ettei datahubia koskeva sähkömarkkinalain muutos ole kuluttaja-asiamiehen näkemyksen mukaan ollut sellainen lain 93 §:n 1 mom. 2) kohdassa tarkoitettu lainsäädännön muutos, joka oikeuttaisi Väre Oy:n muuttamaan kuluttajien kanssa tehtyjä määräaikaista sopimuksia. Lisäksi voidaan huomiota kiinnittää siihen, että 93 §:n säännöksessä edellytetään myös, että kyse on oltava sellaisesta lainsäädännön muuttumisesta, jota "jakeluverkonhaltija tai vähittäismyyjä ei ole voinut ottaa huomioon sopimusta tehtäessä".

Eduskunta hyväksyi Datahubia koskevan sähkömarkkinalain muutoksen tammikuussa 2019 ja laki tuli voimaan 1.2.2019. Sähköyhtiöillä on tämän jälkeen ollut mahdollisuus alkaa varautumaan datahubin käyttöönottoon muun muassa tietojärjestelmiensä uudistuksia valmistelemalla. Tällaisesta kehittämistyöstä aiheutuu myös kustannuksia ja jo datahubia koskevassa hallituksen esityksessä on tältä osin arvioitu, että "Sähköalan yritysten keskimääräinen investointi sähkökäyttöpaikkaa kohti on 0,5 euroa vuodessa jakotettuna kymmenelle vuodelle".

Sähkömarkkinalain muutosta koskevassa voimaantulosäännöksessä edellytettiin, että sähköyhtiöiden oli aloitettava datahubiin valmistautuminen käytännössä välittömästi sen jälkeen, kun eduskunta oli lain tammikuussa 2019 hyväksynyt. Yhtiöiden oli lisäksi laadittava kolmen kuukauden kuluessa lainmuutoksen voimaantulosta, eli keväällä 2019, itselleen suunnitelma, joka sisälsi sähkökaupan keskitetyn tiedonvaihdon palvelujen käyttöönoton edellyttämät valmistelutoimet.

Syksyllä 2020 Datahubin kehitys oli jo niin pitkällä, että palvelu avattiin tuolloin koko toimialalle testikäyttöön. Testausvaiheessa tarkistettiin tietojen laatua ja markkinaosapuolet testasivat erilaisia toimintoja vaiheittain (ks. <https://www.fingridlehti.fi/datahub-on-valmis-testikayttoon/>). Sähkökaupan keskitetyn tiedonvaihdon palvelujen käyttöönottojako alkoi 1.11.2021, jolloin yhtiöiden

12.09.2022

tietojärjestelmien edellytettiin viimeistään täyttävän datahubin asettamat vaatimukset.

Datahubin käyttöönottoa 21.2.2022 edelsi siten noin kolmen vuoden jakso, jona aikana sähkön vähittäismyyjillä ja verkonhaltijoilla oli mahdollisuus varautua tulevaan uudistukseen. Kyse ei siten ollut sellaisesta lainsäädännön muuttumisesta, jota Väre Oy ei olisi voinut ottaa huomioon tehdessään sopimuksia kuluttajien kanssa ennen datahubin käyttöönottoa helmikuussa 2022.

Huomiota voidaan kiinnittää myös siihen, että Väre Oy:n kuluttajilta veloittamista maksuista toinen maksu eli "Datahub-käyttöönottomaksu (kertaluonteinen) 3,72 €/käyttöpaikka" käytetään yhtiön omiin datahub-kustannuksiin. Yhtiön tiedotteen 12.1.2022 mukaan "Panostuksemme datahub-järjestelmän vaatimaan kehitystyöhön on kasvattanut toiminta- ja kehityskustannuksiamme." Tällaisten yhtiön omien kehityshankkeiden osalta voidaan katsoa, että niitä koskevat kustannukset kohdistuvat ainakin pääosin datahubin marraskuussa 2021 alkanutta käyttöönottojaksota edeltäneeseen muutaman vuoden jaksoon, jolloin kustannukset ovat myös jo olleet Väreeseen tiedossa ja ne on voitu ottaa huomioon sopimuksia tehtäessä.

Vastaavasti myös se, että Fingridin tytäryhtiö ryhtyy veloittamaan datahubin asiakkailta, eli sähkön vähittäismyyjiltä ja verkonhaltijoilta, erillisiä maksuja, on ollut Väreeseen tiedossa jo sen jälkeen, kun datahubia koskeva sähkömarkkinain muutos hyväksyttiin. Kyseisen maksun suuruus, eli 0,23 €/kk/sähkönkäyttöpaikka, on tarkentunut vasta myöhemmin, mutta voidaan olettaa, että ainakin maksun suuruusluokka on ollut mahdollista arvioida toimialalla jo datahubin valmistelun aikana ja siihen on voitu varautua sopimuksia kuluttajien kanssa tehtäessä.

Sähkönmyyntiehtojen kohta 8.5

Väre Oy on viitannut sopimusmuutosta koskevassa tiedotteessaan myös Sähkönmyyntiehtojen SME 2014 kohtaan 8.5, jonka mukaan:

"Myyjä voi muuttaa hintoja ja muita sopimusehtoja myös sellaisen lainsäädännön muutoksen tai viranomaisen päätöksen perusteella, joka on ollut sopimusta tehtäessä tiedossa, edellyttäen, ettei muutos olennaisesti muuta myyntisopimuksen hintoja tai muuta keskeistä sisältöä."

Ehtokohta poikkeaa sanamuodoltaan SML:n 93 §:n 1 mom. 2) kohdan säännöksestä, jonka mukaan hinnan ja muiden sopimusehtojen muuttaminen on mahdollista vain sellaisen lainsäädäntömuutoksen tai viranomaispäätöksen perusteella, "jota jakeluverkonhaltija tai vähittäismyyjä ei ole voinut ottaa huomioon sopimusta tehtäessä".

SML:n 93 §:n 2 momentin mukaan "Jakeluverkonhaltijalla ja vähittäismyyjällä on lisäksi oikeus tehdä sopimusehtoihin vähäisiä muutoksia, joilla ei ole vaikutusta sopimuksen keskeiseen sisältöön".

12.09.2022

Tämä vähäisiä muutoksia koskeva säännös ei kuluttaja-asiamiehen käsityksen mukaan voi kuitenkaan koskea määräaikaisiin sopimuksiin tehtäviä hinnankorotuksia. Hinnankorotusten osalta on vaatimuksena siten oltava, etteivät vähäisestäkään korotukset ole 93 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitetuissa tilanteissa mahdollisia.

Hintaa on aina pidettävä kuluttajien kannalta sopimuksen keskeiseen sisältöön kuuluvana seikkana ja etenkin määräaikaisissa sähköntuotteen myyntisopimuksissa "kiinteä" hinta on kuluttajille tärkeä seikka ja yleensä myös keskeinen valintaperuste sopimusta tehtäessä. Vähäisestäkään myyjän tekemät hinnankorotukset eivät voi tällöin olla mahdollisia eikä ehtokohtaa 8.5 voida Väreeseen käyttämään tapaan soveltaa määräaikaisia sopimuksia koskeviin hinnankorotustilanteisiin.

Ehtokohdan 8.5. soveltamisen Väreeseen datahub-maksujen käyttöönottoon estää kuluttaja-asiamiehen käsityksen mukaan myös SML:n 85 §:n säännös, jonka mukaan "Tämän luvun säännöksistä ei saa sopimuksin poiketa kuluttajan vahingoksi". Sähkömarkkinalain pakottavuudesta seuraa siten, ettei lain sanamuodosta poikkeavaa sopimusehtoa 8.5 voida tässä tapauksessa soveltaa.

Huomiota voidaan kiinnittää myös siihen, että Väre Oy on perustellut datahub-maksujen lisäämistä määräaikaisiin sähköntuotteen myyntisopimuksiinsa sekä sähköntuotteen myyntiehtojen kohdalla 8.4, joka koskee tilanteita, joita sähköntuotteen myyjä ei ole voinut ottaa lukuun sopimusta tehtäessä, sekä lisäksi kohdalla 8.5, jota sovelletaan sopimusta tehtäessä myyjän tiedossa olleisiin seikkoihin. Kuluttaja-asiamies katsoo, ettei yhtiö voi sopimuksen muutosperusteena vedota samanaikaisesti tällaisiin sisältönsä kannalta ristiriitaisiin perusteisiin, vaan muutosperusteen on oltava kuluttajien kannalta aina selkeä ja yksiselitteinen.

7.4. Yhteenveto vaatimusten perusteista

Sähkön vähittäismyyjä saa muuttaa kuluttajan kanssa tehtyä määräaikaista sähköntuotteen myyntisopimusta vain SML:n 93 §:n 1 mom. 2) kohdassa tarkoitettussa tilanteessa eli silloin,

jos muutos perustuu lainsäädännön muuttumiseen tai viranomaisen päätökseen, jota jakeluverkonhaltija tai vähittäismyyjä ei ole voinut ottaa huomioon sopimusta tehtäessä.

Se, että elinkeinonharjoittaja voi tehdä yksipuolisia muutoksia kuluttajan kanssa tehtyyn määräaikaiseen sopimukseen, on sopimusoikeudessa poikkeuksellista. Sähköntuotteen myyntisopimuksissa on lähdetty vakiintuneesti siitä, että lähinnä vain SML:n 93 §:n perusteluissa mainitut verojen ja julkisten maksujen korotukset oikeuttavat sähköntuotteen myyjän muuttamaan määräaikaista sopimusta.

12.09.2022

Sähkömarkkinalakia koskevissa hallituksen esityksen perusteluissa (HE 20/2013 vp) todetaan 93 §:n osalta, että "Määräaikaiset sopimukset on lähtökohtaisesti tarkoitettu osapuolia sellaisinaan sitoviksi koko sopimuskauden ajan. Siten vähittäismyyjällä ei tulisi olla mahdollisuutta muuttaa määräaikaisen sopimuksen ehtoja kuin poikkeuksellisissa tilanteissa".

Kuluttajat ovat myös mieltäneet määräaikaisten sähkönmyyntisopimusten luonteen yleisesti tällä tavoin, mistä osaltaan kertoo se suurehko määrä kuluttajien yhteydenottoja, joita Väreeseen datahub-maksuja koskevasta menettelystä on KKV:lle kevään ja kesän 2022 aikana tulleet. Sähkömarkkinoilla vakiintunut periaate siitä, että määräaikaisten sähkönmyyntisopimusten hintoja ei voida muuttaa kuin poikkeustilanteissa, käy ilmi myös Energiaviraston nettisivuilla annetuista tiedoista <https://energiavirasto.fi/ukk-sahkon-ostaminen>: "Määräaikaisessa sopimuksessa energian hinta ei pääsääntöisesti voi muuttua kesken sopimuskauden lukuun ottamatta verojen ja muiden julkisten maksujen muutoksia".

Siitä, että määräaikaisten sopimusten muuttaminen lainsäädännön muutoksen tai viranomaisen päätöksen perusteella on poikkeuksellinen tilanne, kertoo osaltaan myös se, että sähkömarkkinalain 93 §:n 4 momentissa säädetty yhden kuukauden ennakoilmoitusaika ei koske näitä muutostilanteita.

Kuluttaja-asiamies katsoo, että SML:n 93 §:ssä olevaa säännöstä myyjän mahdollisuudesta muuttaa määräaikaisia sopimuksia "lainsäädännön muuttumisen" perusteella, tulee edellä olevan johdosta tulkita suppeasti ja rajoittaa muutokset vain sellaisiin poikkeustilanteisiin, joihin lainsäätäjät on muutosmahdollisuuden nimenomaisesti tarkoittanut. On selvää, että kaikki sellaiset lainsäädännön muutokset, jotka tuovat sähkönmyyjälle lisävelvoitteita ja kustannuksia, eivät voi oikeuttaa myyjää muuttamaan kuluttajan kanssa tehtyjä määräaikaisia sähkönmyyntisopimuksia.

Veromuutosten kaltaisissa tilanteissa voidaan pitää selvänä, että myyjä voi toteuttaa sopimusmuutoksen sähkömarkkinalain edellyttämällä tavalla korotetun veron tullessa voimaan. Muiden lainsäädännön muutosten osalta sähkönmyyjän oikeutta muuttaa kuluttajien määräaikaisia sopimuksia tulee tarkastella erityisesti sen valossa, mitä asianomaisessa lainmuutoksessa on muutoksen vaikutuksista ja niiden kohdistumisesta eri osapuolille sanottu.

Datahubia koskevan sähkömarkkinalain muutoksen osalta on kuluttaja-asiamiehen näkemyksen mukaan selvää, ettei lainsäätäjät ole tarkoittanut, että sähköyhtiöiden datahub-kustannukset tulisivat välittömästi kuluttajien maksettaviksi siten, että sähkönmyyjä voisi veloittaa ko. kustannukset kuluttajilta muuttamalla määräaikaisia sähkönmyyntisopimuksiaan. Lain perusteluista käy selvästi ilmi, että datahubin välittömien taloudellisten vaikutusten on tarkoitettu kohdistuvan sääntelyn kohteena oleviin vähittäismyyjiin ja jakeluverkonhaltijoihin ja että kuluttajille datahubista seuraa vain välillisiä vaikutuksia, jotka liittyvät muun muassa sähkön laatuun ja vähittäishintaan.

12.09.2022

Väre Oy:n kuluttajilta veloittamissa datahub-maksuissa ei ole ollut myöskään kyse "viranomaismaksuista" eikä sähkömarkkinalaissa Datahub Oy:lle ole annettu viranomaisasemaa vaan datahubia koskevia viranomaistehtäviä hoitaa Energiavirasto. Se, että Väre Oy ilmoittaa käyttävänsä kuluttajilta veloittamansa Datahub-käyttöönottomaksun kattaakseen omien tietojärjestelmiensä kehityskuluja, osoittaa myös sen, ettei maksussa ole kyse viranomaismaksusta.

Datahubista sähköyhtiöille koituvia kustannuksia on kuluttaja-asiamiehen näkemyksen mukaan tarkasteltava lähinnä yhtiöiden tietojärjestelmien kehittämiseen liittyvinä yleiskuluina, jotka sähkön myyjät voivat normaalisti sisällyttää hintoihinsa, kun ne tekevät sähkönmyyntisopimuksia kuluttajien kanssa. Väre Oy:llä ja muilla sähköyhtiöillä on ollut datahubia koskevan lainmuutoksen jälkeen noin kolme vuotta aikaa valmistella muutoksia tietojärjestelmiinsä ja varautua datahubista aiheutuviin kustannuksiin. Kyse ei ole siten ollut sellaisesta lainsäädännön ennakoimattomasta muuttumisesta "jota jakeluverkonhaltija tai vähittäismyyjä ei ole voinut ottaa huomioon sopimusta tehtäessä".

On myös syytä todeta, että kuluttajilta ei ole tullut KKV:lle ilmoituksia siitä, että Väre Oy:n lisäksi mikään muu sähkönmyyjä olisi ryhtynyt veloittamaan datahub-maksuja kuluttajilta Väreeseen tapaan lisäämällä niitä erillisinä maksuina voimassa oleviin määräaikaisiin sähkönmyyntisopimuksiin. Alalla on siten noudatettu vakiintunutta periaatetta, jossa sähköyhtiöt eivät ole lähteneet muuttamaan kiinteähintaisia määräaikaisia sähkönmyyntisopimuksia, jollei tällaista oikeutta ole niille esimerkiksi veronkorotuksen yhteydessä nimenomaisesti annettu.

7.5. Vastapuolen suhtautuminen vaatimukseen

Kuluttaja-asiamies on käynyt Väre Oy:n kanssa yhtiön datahub-maksuja koskevaa kirjeenvaihtoa kevään 2022 aikana ja edellyttänyt kirjeessään 23.3.2022, että yhtiö luopuu veloittamasta kuluttajilta datahubiin liittyviä kustannuksiaan erillismaksuina sekä yhtiön ilmoittaman juoksevan datahub-maksun että kertaluonteisen maksun osalta.

Väre Oy on 11.4.2022 antamassaan vastineessa ilmoittanut katsovansa edelleen, että yhtiöllä on sähkömarkkinalain 93 §:n ja Sähkönmyyntiehtojen SME kohtien 8.4 ja 8.5 perusteella oikeus muuttaa hintojaan ja veloittaa Datahub-maksut asiakkailtaan. Datahub-maksut johtuvat yhtiön mukaan ehtokohdissa tarkoitetulla tavalla sähkömarkkinalain muutoksesta ja lisäksi ne eivät muuta olennaisesti hintoja.

Koska Väre Oy on ryhtynyt kesäkuusta 2022 lähtien veloittamaan datahub-maksujaan lisäämällä niitä kuluttajien määräaikaisiin sähkönmyyntisopimuksiin, kuluttaja-asiamies on saattanut asian ryhmävalituksena kuluttajariitalautakunnan arvioitavaksi.

12.09.2022

Kirjalliset todisteet

1. Väre Oy:n kuluttajille lähettämä tiedote 12.1.2022

Teema:

Tiedotteen mukaan Väre Oy muuttaa kuluttajien sähkönmyyntisopimuksia lisäämällä niihin kahdenlaisia datahub-maksuja. Yhtiö perustelee maksuja sillä, että "Datahubin käyttöönotto johtuu lainsäädännön muutoksesta ja datahubiin liittyvät maksut ovat viranomaisluonteisia maksuja".

2. Väre Oy:n kuluttajille lähettämä tiedote 24.5.2022

Teema:

Tiedotteen mukaan Väre Oy ryhtyy perimään kuluttajilta datahub-maksuja siten, että tiedotteessa 12.1.2022 ilmoitetut maksut sisältyvät 1.6.2022 alkaen kuluttajien sähkösopimusten kuukausimaksuun.

3. Kuluttajan Väre Oy:ltä saama sähkölasku 27.6.2022

Teema:

Laskusta käy ilmi, että kuluttajalla on määräaikainen sopimus, joka päättyy 30.06.2023. Laskuun on kesäkuun 2022 kuukausimaksuksi merkitty 3,95 €/kk.

4. Kuluttajan Väre Oy:ltä saama sähkölasku 25.5.2022

Teema:

Lasku on lähetetty samalla kuluttajalle kuin kirjallisena todisteena 3. oleva lasku ja siitä käy ilmi, ettei kuluttajalta ole toukokuussa 2022 veloitettu kuukausimaksua.

Liite

1. Energiaviraston lausunto 20.1.2022: Kustannusten käsittely jakeluverkonhaltijoiden valvontamenetelmissä datahubiin ja EU DSO Entity:n liittyen

Helsingissä 12 päivänä syyskuuta 2022

Katri Väänänen
kuluttaja-asiamies

Jukka Kaakkola
johtava asiantuntija